

OB 60-LETNICI GDS

UDC 91.(047.1),(+1922-1982*)3 = 20
UDK 91.(047.1),(+1922-1982*)3 = 863

NEKAJ BESED OB PRILIKI PROSLAVLJANJA ŠESTDESETLETNICE GEOGRAFSKEGA DRUŠTVA SLOVENIJE*

Svetozar Ilešič**

Želji predsedstva Geografskega društva Slovenije, da na današnji slovesnosti uvodoma spregovorim nekaj besed, sem moral in želel ustreči. Ne pripadam sicer tisti najstarejši, še živeči generaciji, iz katere so izšli ustanovitelji našega društva iz leta 1922, vendar pa sem član društva že polnih 57 let, razen tega pa sem vrsto let ne samo spremljal društveno delo, temveč v njem tudi opravljal različne funkcije. Da se oglašam k besedi, zato je ni samo opravičljivo, temveč štejem to kar za svojo dolžnost, čeprav mi zdravstveno stanje take vrste dejavnosti nič kaj več ne priporoča.

Bolj sem v zadregi glede tega, o čem naj spregovorim. Razvoj in delo društva in njegovo vlogo v slovenski geografiji vse tja do leta 1972 sem dovolj obširno orisal že v svojem referatu leta 1972 ob petdesetletnici društva. Referat je bil na več mestih v celoti objavljen, zato mi njegove vsebine danes ne kaže ponavljati. O razvoju in problemih slovenske geografije v zadnjem desetletju pa sem izrazil svoje misli v uvodnih besedah, ki izidejo prav te dni v letošnjem »Geografskem vestniku«. V njih sem poskušal izluščiti iz društvenega delovanja zadnjih desetih let tiste najznačilnejše poteze, ki so se pokazale zlasti ob priliki zborovanj slovenskih geografov, ki smo jih v tem času imeli najprej ob Voglajni in Sotli, potem pa v zgornjem Posočju, v Mariboru in na Gorenjskem. Te značilnosti so bile: naraščajoča vloga vedno številnejših mlajših geografov, težnja, da se preizkusijo možnosti in sposobnosti naše geografije za moderno, dinamično regionalnogeografsko sintezo, poizkusi organiziranega skupinskega dela in težnja za čim tesnejšo povezavo med bazičnimi in neposredno aplikativnimi geografskimi dognanji. Ob tem se je, hote ali nehote, odpiralo vprašanje teoretičnih temeljev in bistva geografske vede. Če je ob tem na zborovanju v Mariboru prišlo do kritičnih trditev, da slovenskemu geograf-

* Govor na proslavi 20. novembra 1982 v Ljubljani.

** Dr., akademik, zaslužni prof. univerze, Geografski inštitut Antona Melika, SAZU, Novi trg 4, 61000 Ljubljana, YU

skemu delu manjka kolikor toliko utrjen koncept o predmetu in bistvu geografije, se je morda ravno zato na zadnjem zborovanju na Gorenjskem in še ob drugih prilikah pokazalo, da obstajajo in to zlasti med mlajšo in najmlajšo generacijo geografov resne težnje k bolj domišljeni usmeritvi geografskega dela. Poudariti je še, da je v najnovejšem času v okviru Geografskega društva razveseljiva poživiljena dejavnost znanstvene sekcije kot koordinatorja in usmerjevalca geografskega znanstvenega dela.

Nisem pa že ob petdesetletnici mogel in tudi danes seveda ne morem mimo dejstva, da imamo še vedno, kakor pred desetimi leti, opraviti z istimi dilemami in razpotji, ki smo jih podedovali iz preteklosti. Nismo še znali, včasih tudi ne zadosti hoteli dokončno obračunati z geografskim dualizmom. Zlasti v raziskovalnem delu marsikdo med nami še ne more iz svoje ožje, t.i.m. »fizičnogeografske« ali »družbenogeografske« kože in čeprav priznava realnost in v vprašanih okolja ter urejanja prostora aplikativno vrednost nujnega povezovanja in upoštevanje obeh sfer, je to priznavanje pogosto bolj deklarativnega kakor delovnega značaja. Še posebno se mi zdi zgrešeno, da smo v reformiranem šolskem pouku pustili preveč ob strani naravoslovno osnovo geografije. In vendar je geografija vsekakor predvsem veda o Zemlji.

Da pa pri teh svojih besedah ne ostanem samo pri trenutnih dilemah in problemih, naj poskušam v skladu z namenom današnje slovesnosti na kratko ovrednotiti delo slovenske geografije v celotnem šestdesetletju obstoja Geografskega društva. Šestdesetlet je dolga doba, ki jo kontinuirano preživi le malokatero društvo. Doba je tem daljša, čim hitreje se razvija in spreminja samo življenje. In v teh šestdesetih letih se je življenje burno razvijalo in korenito spreminjalo. V skladu s tem lahko tudi v šestdesetletnem življenju Geografskega društva ločimo različna razdobja. Prvo je bilo ustanovitveno razdobje nekako v letih 1922—1928. Takrat se je rodila tudi prva slovenska geografska revija, naš »Geografski vestnik«, ki je tudi stopila že v šesto desetletje svojega obstoja. Ustanovitveno razdobje je bilo še močno v znaku tradicije, ki je prihajala več ali manj še iz Srednje Evrope, največ z Dunaja, čeprav se je pri nas plodno in sveže prepletala s svojevrstnimi vplivi Cvijićeve šole z jugovzhoda. Naslednje, drugo razdobje, tja do druge svetovne vojne, je bilo izrazito v znaku pobud pokojnega prof. Melika in njegove takratne »šole«, ki pa je obsegala še razmeroma maloštevilne delavce. Vsekakor je bila ta Melikova era odločilna za ves nadaljnji razvoj slovenske geografije, kar se bo dobro pokazalo tudi ob vsem značaju naše letošnje jubilejne proslave. To je doba, ki je šele približala slovensko geografijo tisti ravni, ki jo je v takratni Evropi začela dosežati moderno pojmovana geografija. Kakor za takratno evropsko geografijo, je bilo tudi za Melikovo šolo značilno prednostno zanimanje za nekatere smeri oziroma panoge, tako na primer za geomorfologijo pa za geografijo naselij, tako podeželskih kakor mestnih in to predvsem z razvojno-genetskega vidika. Vse takratno delo slovenske geografije, z Melikovo »Slovenijo« vred, ki je bila zasnovana že takrat, čeprav je dozorela in bila dokončana šele po vojni, še močno kaže takšno začetno orientacijo.

Toda prav tako v skladu s tendencami v geografiji drugod po svetu, je Melikova šola s svojim zanimanjem segla tudi prek ožjih, strožjih meja

geografije ter se obrnila tudi k širšim, aktualnim vprašanjem sodobnega življenja, s čimer se je močno orientirala v posredno ali neposredno aplikativno smer. Značilna v tem smislu je bila močna zainteresiranost slovenske geografije za aktualne družbene in gospodarske probleme slovenske zemlje in njenega človeka, ki so se v zadnjih letih pred vojno izrazito pristostovali. Razumljivo je seveda, da sta vojna in njej sledeča osvoboditev geografe z Melikom na čelu močno angažirali v smeri obravnavanja vprašanj naših novih meja.

V naslednjem razdobju, po osvoboditvi, tja nekako do šestdesetih let, je šel razvoj sicer naprej po dotedanjih tirih, kakor jih je začrtal prof. Melik, vendar so bile poti že malo drugačne in še bolj razvejane. Delovni krog geografov se je iz ožjega kroga prof. Melika z nekaterimi njegovimi predvojnimi učenci razširil na večje število mlajših sodelavcev, tudi že povojnih študentov, delovno področje pa tudi na marsikatero smer, ki dotlej še ni prišla dovolj do veljave. Čas sam je seveda še bolj narekoval aktualne aplikativne smeri zanimanja. Počasi se je hkrati na širše razpredalo omrežje geografskih in sorodnih raziskovalnih in pedagoških inštitucij, pri čemer se je seveda delo marsikdaj začelo nujno tudi drobiti. Značilno za ta čas je aktivno, včasih celo iniciativno sodelovanje geografov pri prostorskem planiranju in oblikovanju urbanističnih in planerskih društev in inštitucij. Narasla je publicistična dejavnost geografov, dokaj uspešno je geografija branila tudi svoj položaj v šoli in siceršnji vzgoji.

Nekako po letu 1960, v naslednjem razdobju, so se takšne razvojne tendence še okrepile. Geografija si je utrla in razširila svoje možnosti na Univerzi in v nastajajočem mariborskem visokem šolstvu. Stopnjevalo se je sodelovanje slovenskih geografov z geografi ostale Jugoslavije, posebno pa z nekaterimi inozemskimi geografskimi centri. Delo je vedno bolj prehajalo na mlajše rame, pričeli so se, kakor drugod po svetu, uveljavljati v geografskih obravnavah novi prijemi in metode (med njimi tudi že eksaktne kvantitativne). Geografi smo se tudi pri nas, kakor drugod po svetu, začeli zavedati, da naša naloga ni samo proučevanje današnjih struktur in njihovega nastanka, temveč tudi njihovih aktualnih funkcij in perspektiv v bodočnosti.

Če smo tako zaradi boljšega pogleda razčlenili šestdesetletni razvoj naše vede na Slovenskem na nekaj razdobj, pa moramo vendar poudariti, da je bil ta razvoj kontinuiran. Niso ga pretrgali, če izvzamemo čas okupacije, ostri prleomi. Današnja zgradba in struktura slovenske geografije je torej vzrastla organsko iz tesno povezanih korenin. Če se je kdaj skušala izneveriti tem koreninam, se ji je to kmalu maščevalo. S tem doslednim, sklenjenim razvojem se lahko ob letošnjem jubileju našega društva, ki je bilo njegov najširši nosilec, zares lahko ponašamo. Končno je teh 60 let dalo Slovencem dokaj bogato serijo geografskega revialnega tiska z »Geografskim vestnikom« na čelu, pa tudi knjig in drugih geografskih in kartografskih publikacij. Tudi ne bi mogli reči, da slovenska geografija v tem razdobju ni ničesar prispevala k slovenski kulturni zgradbi in vesplošni napredni vzgoji ter da ji za to od naše družbe niso bila izrečena nikaka priznanja.

Toda če danes, ob našem jubileju to poudarjamo, vendar ne smemo pozabiti, da smo v teh 60 letih vlekli s seboj še vedno precej nepremaganih slabih strani in pomanjkljivosti v svojem razvoju. Te slabe strani sicer niso samo naša značilnost, saj se geografija zaradi svojega posebnega značaja in svoje vloge v sistemu znanosti tudi skoraj povsod drugod po svetu bori z njimi. Nič manj pa ni res, da smo jih pri nas zaradi nekakega hlastanja po hitrem in doslej zamujenem napredku, pogosto tudi zaradi precej oportunističnega in kar prevečkrat premalo premišljenega prilagajanja zahtevam aktualnosti in praktične aplikativnosti, še brez nujne potrebe stopnjevali. Tu gre po mojem mišljenju predvsem za to, da smo neredko, kot že rečeno, zanemarili izgradnjo dobro premišljenega dolgoročnega koncepta naše stroke. Kakor že rečeno, se še nismo iznebili spon geografskega dualizma. Bolj kakor je bilo potrebno, smo se prepustili valovom tako imenovane dezintegracije geografije. Ob njej so naša geografska prizadevanja marsikdaj zvođenela ob mejah sorodnih, a že po svojem bistvu specializiranih disciplin. Šele zadnji čas smo se, čeprav malo pozno, spomnili, da bi bilo treba poskrbeti spet za reintegracijo geografije, bolje rečeno za reintegracijo kompleksnega geografskega mišljenja. Naša naloga bi bila, da s takim mišljenjem tudi v splošni vzgoji pripomoremo k širši, bolj integrirajoči miselnosti. Zaradi komaj kaj zavrte dezintegracije tudi v naši družbi čedalje pogosteje trčimo ob pomisleke in vprašanja, kakšnim smotrom pravzaprav služi geografija in kakšen je njen družbeni pomen. Še bolj usodno je, ker se ta dezintegracija pogosto veže tudi z organizacijsko razdrobljenostjo geografskega dela po različnih inštitucijah, ki je še nismo znali niti približno premagati. Iz vseh teh vzrokov doživlja geografija tudi v naši družbi, kakor iz podobnih razlogov tudi marsikje drugje po svetu, to, kar bi lahko označili z izrazom, ki je danes tako aktualen, pa ne vedno popularen, to je — devalvacijo. Kakor pri vsaki devalvaciji pa se moramo tudi pri tej naši zavedati, da za njo sicer obstajajo tudi objektivni vzroki, ki niso posebnost našega delovnega okolja, da pa smo za njo v precejšnji meri krivi tudi sami. Zato moramo že naprej premišljati o tem, kako bi jo premagali. Saj je revalvacija geografije predvsem naloga nas samih. S to mislijo, ki naj nas uspešno vodi tudi v prihodnosti, naj zaključim te svoje uvodne besede z željo, da bi vsi geografi, tudi njihov mlajši in najmlajši rod, združen v Geografskem društvu Slovenije, v tako usmerjenih prizadevanjih čim bolj uspeval.

QUELQUES RÉFLEXIONS À L'OCCASION DU 60e ANNIVERSAIRE
DE LA SOCIÉTÉ DE GÉOGRAPHIE SLOVÈNE

Svetozar Ilešič

(Résumé)

Dans son bref discours prononcé à la séance solennelle consacré à la célébration du 60e anniversaire de la Société de Géographie Slovène, l'auteur — en tant que président d'honneur de la Société — évoque ses réflexions sur l'activité de la géographie slovène pendant cette période qu'il a présenté déjà à l'occasion du 50e anniversaire de la Société en 1972 («La géographie slovène dans les 50 ans de la Société de Géographie de Slovénie», »Geografski vestnik XLIV, 1972, p. 165—180). Pour la décennie 1972—1982 il les a complétés dans son article, paru dans le volume 1982 du »Geografski vestnik« (»On the occasion of the sixtieth anniversary of the Geographical Society of Slovenia«, »Geografski vestnik« LIV, 1982, p. 3—7) — L'auteur y insiste sur son opinion que les dilemmes qu'il a analysé dans les articles mentionnés ci-dessus, persistent encore avec toutes leurs actualités (manque d'une conception claire et solide des tâches de la géographie, en tant que science complexe, le danger de sa désintégration par le dualisme géographique et la spécialisation exagérée). Cependant, d'autre côté, l'auteur souligne que l'évolution de la géographie slovène pendant les 60 années, depuis la fondation de ses racines à l'époque 1922—1928, se déroulait d'une manière organique et continue, ne subissant pas de fortes cesures, l'époque de l'occupation étrangère de 1941—1945 naturellement exceptée. Il y faut, cependant, discerner quatre phases principales: A. La période de la fondation de la Société et du »Geografski vestnik« à la jeune Université de Ljubljana (1922—1928), B. La période de la grande activité du défunt académicien Anton Melik et ses premiers élèves et collaborateurs (1928—1941), suivante les initiatives venues de l'évolution contemporaine générale de la géographie en Europe et en Yougoslavie (Cvijić). Ces initiatives se sont fait valoir surtout dans le domaine de la géomorphologie et de la géographie de l'habitat. Caractéristique pour cette époque est aussi l'intérêt croissant des géographes slovènes aux problèmes socio-économiques de la Slovénie alors actuels ce qui menait à l'application pratique de la géographie. Le résultat synthétique le plus visible de ces efforts est la grande monographie régionale du Anton Melik sur la »Slovénie«, terminée encore après la guerre (5 tomes, 1936—1960). C. La première période d'après la guerre (1945—1960), caractérisée par le nombre accru des jeunes géographes, élevés déjà après la guerre, mais suivants toujours la direction du Prof. Melik et ses collaborateurs. Caractéristique pour cette époque sont aussi les tendances de contribuer avec ses études tant que possible aux tâches pratiques de la nouvelle société socialiste. D. La période la plus récente (depuis 1960), caractérisée par l'élargissement organisatrice des institutions géographique, le nombre accru des géographes occupés dans les activités applicatives, l'introduction de nouvelles méthodes et techniques de recherche (les quantitatives y compris) et les tendances vers les synthèses régionales modernes et dynamisées.